

Razmišljanja o(b) knjigah

Denis Poniž

Pot na goro (poezije)

Vse, kar dojemamo čutno in razumsko, kar tvori naš habitus in zaznamuje naše bivanje, je stkano iz besed, izvira iz njih in se vanje tudi vrača. Najbolj presunljivo neposredno in brez omejitev se tega zaveda pesniška govorica, njeno bistvo je nenehno iskanje začetkov, izvorov, prvih vzgibov. Skozi poezijo se nam razkriva vse, kar je ujeto med naše rojstvo in smrt. Zato je njeno poslanstvo več kot samo gola, pragmatična komunikacija, sporočanje empirično preverljivih dejstev, opisovanje bistva pojavov in beleženje zgodovinskih dejstev. Različnost pesniških govoric – množica izpovednih načinov, neštete možnosti vstopanja v isto skrivnostno deželo človeškega samozavedanja in samorealizacije – ni samo zgodovinsko določena in kulturno zaznamovana, ampak je, sama v sebi, nekakšen neviden, vedno znova obujeni itinerarij, po katerem se ravna človeški spomin. Pesniki in pesnice začutijo to usodno različnost samo takrat, kadar so pripravljeni na odpoved vsemu, kar bi lahko zastrlo ali zameglilo pogled na bistvo njihove in slehernikove eksistence, ko stojijo sami pred skrivnostjo, ki jo je Alojz Gradnik poimenoval Eros-Tanatos, ima pa še mnogo drugih imen, ki vsa vodijo k istemu izviru, od katerega se skrivnost vrača v našo kolektivno zavest.

Vsaka pesniška knjiga, vsak nov poskus iskanja in odkrivanja poti, ki vodi skozi labirint vsakdanjosti in njenih zavajajočih videzov proti drugačnemu, resničnemu in zavezujočemu cilju, je za bralca izziv, ki ga ni mogoče primerjati z nobenim poprejšnjim, že opravljenim razmislekom o neki drugi/

drugačni pesniški podobi. Vsak vstop v pesniški svet je drugačen od vseh prejšnjih; kar jih družijo, je zgolj védenje, da je v pesniški govorici resničnost globlja in bolj zavezujoča kot v vseh drugih načinih izpovedovanja. Branje, ki se zaveda teh zapletenih razmerij med pesnikom, njegovim jezikom in svetom, v katerem poimenuje stvari tako, da se jih dotika z izbranimi besedami, lahko odkrije tisto, kar je v pesniških besedilih bistveno: občutenje prostora in časa, ki določata zgodovinski potek človekovega oblikovanja kozmosa iz neizmerne kaosa. Ko se zavemo tega, se na simbolni ravni povežemo z začetki naše civilizacije, še posebej z grško in judovsko-krščansko, obenem pa se nam prikaže smisel našega bivanja tukaj in zdaj.

Ta in še mnoga druga vprašanja, ki se občutljivemu bralcu postavljajo ob vsakem stiku s pesniškim besedilom, vprašanja, ki jih pesniška besedila prinašajo s seboj kot eno svojih temeljnih struktur, je mogoče razumeti in jih odpirati samo, ko smo našli "ključ" za vstop v prav tisto pesniško besedilo ali besedila, ki je (ki so) v tistem trenutku pred bralcem. Včasih je to ena sama beseda ali metafora, drugič verz ali kitica, lahko je tudi pesem, cikel, nemalokrat kar pesniška zbirka kot celota. "Ključ" lahko omogoča vstop v celoto ali v posamezne dele; "ključev" je lahko več in lahko se dopolnjujejo; nobenega zagotovila nimamo, da bomo neko poezijo "razumeli", četudi jo bomo nemara "doživeli". Pod "doživetjem poezije" razumem estetske učinke na tehnopoetični ravni, pod "razumetjem poezije" pa zapleteni dialog, ki se odpre med pesnikom in menoj, ki berem. "Vstop" v poezijo pa nikakor ne pomeni, da jo tudi takoj dojamemo v vsej njeni pomenski raznolikosti, da se nam odpre pogled na celoto in podrobnosti, na skrite povezave, zaradi katerih je lahko na videz preprosto besedilo v resnici nenavadno zapleteno, enigmatično, dvoumno in polivalentno. Zatorej ne morem nikdar vedeti, ali je bil moj "vstop", kljub pravemu "ključu", uspešen, ali se mi ni pri branju kaj izmaknilo, prikriilo, nisem prebranega (besede, verza, pesmi) razumel drugače, kot je hotel ustvarjalec ali ustvarjalka. Nikoli ne morem zagotovo vedeti, ali me morda miselno-asociativni proces in reinterpretacija prebranega ne vodita stran od bistva, od tistega, kar je v resnici smisel zapisanega. Poezija namreč ni "igra", kot jo skušajo razlagati tisti, ki vidijo njen smisel v prenašanju/preoblikovanju pragmatičnih sporočil v prostor, kjer ta sporočila, zaradi "igre" (torej semantične polivalentnosti večine uporabljenih besed, besednih zvez in frazemov), pridobijo novo "vrednost", njihova sporočilnost pa prav tako razvije izvirne načine nagovarjanja bralca, in odpirajo možnosti, ki jih bralec ni mogel predvideti, saj se oblikujejo izven njegove čutno-nazorske in miselne sfere.

“Univerzalnost” poezije je skrita v preprostem dejstvu, da ni napisana za nikogar in da jo vseeno lahko razume vsakdo.

Ta malce daljši uvod je potreben, če hočem vsaj v grobih obrisih in upošteva je najbolj izpostavljena, kritična mesta interpretirati pesniško zbirko *Ime gore* Neže Zajc (zbirka je izšla pri založbi Logos z letnico 2014). Naj zapišem takoj na začetku: kar bo zapisano, ne bo klasična recenzija, ki izpostavlja in (argumentirano) opozarja predvsem na tisto, kar je v zbirki kot celoti ali v posameznih pesmih ocenjevalcu “všečno” ali za kar je prepričan, da so ustvarjalčeve pomanjkljivosti, ki zastirajo semantični in/ali estetski učinek. Takšne recenzije po navadi vodijo v najrazličnejše nesporazume, ki so posledica ocenjevalčeve zadrege ob dejstvih, ki sem jih skušal izpostaviti v uvodu: poezija zahteva “ključ”, je niz sporočil, ki se ne oblikujejo kot “odsev” zunanjega sveta, zgodovine, morale ipd.; “odpre” se samo tistemu bralcu oz. interpretu in samo takrat, ko uporabi ključ in sledi svojemu notranjemu občutku, ki se mora (če mu seveda to uspe!) uskladiti z občutki, zaznavami in podobami, ki so, v procesu oblikovanja pesniških besedil, zaposlovale pesnico.

Ime gore je zbirka, ki je nastajala več let (2005–2014), kakor poroča pesnica v dolgem, a nadvse pomenljivem uvodu (*O opusu*, str. 9–19, s ključnim stavkom: “Ker onkraj poezije – mene ni.”). Ta uvod je tako sam po sebi tudi (meta)pesniško besedilo, nekakšen “ključ”, ne samo za razumevanje poezije, ki je zbrana v zbirki *Ime gore*, ampak tudi za kronotopsko sledenje razvoju poetičnih sporočil, ki so nastajala v nekem logičnem sosledju, ki so mentalni dnevnik in meditativni zbir pesničinih doživetij, a so v zbirki razporejena drugače: kot nova orkestracija motivov, tém, podob, misli, zaznav, reinterpretiranih lastnih in tujih poetičnih drobcev, citatov in avto-citatov, kot nenehno iskanje notranjega ravnovesja med lastno prizadetostjo, občutljivostjo in zavezanostjo tradiciji, ki jo predstavlja v prvi vrsti pesnično poznavanje svetovne, posebno ruske literature, a tudi nenehno obnavljajoči se dvogovor s poezijo (a tudi z človeško občutljivostjo, neizmerno ponotranjenostjo tistega, česar se poezija dotika v svoji nesnovnosti) njenega deda Daneta, a govori tudi o posebni občutljivosti za tresljaje sveta, ki jih lahko srečamo v poeziji njenega očeta Zlatka. Pesnica ne sledi dedovi pesniški matriki, ki se je vpisala v sodobno slovensko poezijo kot ena najbolj samosvojih, neprilagodljivih trenutnim zahtevam in “splošno sprejetim” recepcijskim pričakovanjem, v tistem času tudi ideološko zaznamovanim. Poezija Daneta Zajca je sledila lastnemu trpkemu iskanju “smisla” onkraj zgodovinskih “resnic” in estetskih modelov. Na tej točki razmisleka se poezija Neže Zajc dotika Danetovega samotnega iskanja,

stopa vanj in ga neusmiljeno natančno presvetljuje z lastnim razmislekom, z lastnim samotnim iskanjem. Njeno iskanje v smeri neznanega in neizrečenega (kot postavitev novega, izvirnega estetskega koda), se dogaja skozi vso zbirko, pojavlja se v vsaki pesmi in zaznamuje vsak verz. To je zares neponovljiva zgradba iz krhkih besednih plasti, ki pa v trenutku, ko se jih dotakne bralčev pogled in poniknejo v njegovo zavest, začnejo delovati kot trd(n)a magmatska kamnina, v katero je komajda mogoče vrezati, vdolbsti “komentar”, saj je “komentar” že vgrajen/vpisan v pesničino izpoved/pripoved, vrača se k pripovedi(m) in jo (jih) dela še bolj trdno(e). Seveda je treba “pripoved” razumeti ne kot narativno “fabulo” ali “storijo”, ampak kot vnovično oživitev izgubljene, pozabljene, zavržene pesniške snovi, ki nenadoma privre na dan in zahteva, da jo pesnica postavi v kontekst svojega iskanja, da jo izpove v natančno tistih besedah, ki ustrezajo nevidnemu “humusu” njenih izpovedi, njenega iskanja v neskončnem prostoru že realiziranih možnosti.

V uvodni pesmi cikla *Mrtvice*, pesem je eksplicitno posvečena dedu Danetu, njen naslov pa je *Daleč je drobnica že daleč*, lahko preberemo, potem ko so se pred nami že zvrstili mnogi verzi z asociativnimi namigi na dvojnost (deda in vnukinje) pesniške usojenosti, naslednje verze, za katere sem prepričan, da so glavni “ključ” za vstop v poezijo Neže Zajc:

A pesem ... je smrt.

Ker v pesmi smrt prestopi v človeka.

Če smo prepričani, da je poezija tisto opravilo, ki v človeku lahko prebudi najbolj skrite vzgibe, ga poveže z najbolj oddaljeno preteklostjo in mu šepeta o nikdar doživeti prihodnosti, potem je naša končnost, naj bo še tako oddaljena in zakrita z neštetimi evfemizmi, v poeziji najbolj prisotna in delujoča; ne da bi se zavedali, se nas dotika v jeziku, za katerega se zdi, da je, ko se izlušči iz mirujoče amorfnosti svojih slovarskih pomenov, najusodnejši znanilec notranje moči poezije. V tem jeziku, tako berem poezijo iz *Imena gore*, nič ne more biti skrito ali enoumno, vse je tu, pomnoženo in razpostavljeno v svetlobi, vendar se razkrije le tistemu, ki tudi sam stopi v svetlobo, se ji prepusti, da ga prežarči in oslepi. Šele v tem stanju razprčnosti za besede se zavemo, da smo pred paradoksom poezije: ker se poezija lahko vsega dotakne in vse poimenuje, v resnici nima nikakršne moči, le zarotuje nas lahko v gluhem, surovem svetu, ki mu ne moremo ubežati. Zato se nam zdi, da je njeno bistvo “metaforično”, torej le način “prenosa”

iz enigmatičnega v nekakšno “zdajšnjost”. Znova je treba poudariti: poezija ne sporoča eshatoloških resnic in njihovega zapeljujočega prikrivanja najbolj surovih, a tudi najbolj človeških resnic: da smo smrtna bitja in v tej smrtosti najbolj zavezani drug drugemu. Ko poezija, tako berem in doživljam pesmi iz cikla *Mrtvice*, izreče človekovo končnost in nepresežnost, izreče tudi svojo resnico, se odpre tistemu, za kar smo dejali, da je v drugih načinih sporočanja izgubljeno ali vsaj prikrito. Tako berem in dojemam uvodne verze pesmi *Vest*:

*Česar ni, a je toliko bolj
bilo, zasenči vse, kar je. Ker je
nespoznatno drugim podobam, je
izvor samote, preutelešene, ko
drugih več ne bo.*

Pesnica se odpira tistim človeškim spoznanjem, ki storijo, da se lahko slehernikova božanska narava uresničuje v svetu, ki mu vladajo drugačni zakoni od tistih, ki določajo smisel zgolj bivanja. Njen pogled na lastno usodo in usodo tistih, ki se jih dotika s svojimi besedami, pogled, ki določa tudi izbor besed in uporabo posebnih pesniških sredstev, v katerih se ta pogled *uteleša*, je obrazec določanja vseh vidnih in nevidnih dimenzij bivanja, preteklosti in prihodnosti, ki se srečujeta v komaj zaznavni, hipni sedanjosti. *Vest*, ki je človekova skrita drugobit, ne določa samo njegovega položaja tukaj in zdaj, v minljivem hipu sedanjosti, ampak ga postavlja, pravzaprav razpenja med preteklost, ki je nepovrnjiva bolečina minulega, in prihodnost, v kateri še nič ni, a je v resnici že vse, saj je prihodnost nekoga tudi preteklost drugega, prihodnost drugega pa preteklost tretjega ... Te fiktivne, nesnovne “prostore” in “čase” povezuje pesnica s pomočjo poetičnega zaznavanja razlike, *neopaznega trpečega zavedanja*, ko je našla besede za komaj opazne drobce odtekajočega časa. Kar izreka pesnica, je nepopisno pogumno početje, *v brezglasnih / besedah uresničevati namen / lastnega sna*, nenehno prestopati mejo, ki je v resnici ni, a se v besedah dotakne tako pesnice kot vsakega od njenih potencialnih bralcev. Skozi vsako pesem in pesnitev v zbirki se odpira nov pogled, vsi pogledi se, potem ko se scela potopimo v branje, začnejo spajati, v našo zavest se naseljuje obzorje, ki ga nismo pričakovali: opozarjam na pesem *Pod, pod* (ki asociira na Danetovo *Dol dol*; tudi ta pesem je eksplicitno posvečena Danetu):

*Stal si v svetlem snu,
Pripravljen na zadnji počasni vzpon
Na komaj še dovoljeni spomin:
Ne domače zemlje, a smrti –
Pod skalami tujimi.*

Kakor se pesem vpleta vame, me vabi v svoj čarni ris, tako se tudi sam vpletam v pesem, ki ni več tuja, ampak enako moja kot pesničina, saj me zavezuje ne samo temu, da ji prisluhnem, da jo skušam ponoviti v lastnem besedišču, ampak da se tudi odpiram vsem drugim, ki ji sledijo. Te pesmi iz cikla *Mrtvice* odpirajo v moji zavesti, ki se jim je v popoldnevu poznega aprila, najbolj krutega meseca (T. S. Eliot), predala scela in brez racionalnega premisleka, celo vrsto asociacij. Malo poezij, posebej slovenskih, me je tako silovito nagovorilo; vsak verz je pogled v vseobsežnost pesničinega zaznavanja in duhovnega popotovanja skozi resnične in iz resničnosti v poetični način preslikane izpovedi. Čeprav se v njenih verzih mnogokrat pojavljajo metafore *molčanja*, izstopa ali opustitve besednega zarotovanja (tako značilnega, a v interpretacijah skoraj spregledanega) v poeziji Daneta Zajca in Gregorja Strniše, je zgovornost molka silovita. Molk je najstrašnejša beseda, ki se pojavi na obzorju pesničinega samospraševanja, od nje zahteva, da izpoveduje tudi tisto, kar je onkraj izpovedi, kar je položeno v največje globine zavesti in v pesmi zaživi na nov, poseben način. V pesmi *Prepis* je molk zapisan kot *molčanje izčiščeno / prostranstvo nespremenljivosti*. V molku se zasvetijo najgloblje resnice, ki jih besede, tudi najbolj "poetične", ne morejo izreči, saj je molk lahko samo "moj molk", besede pa si delimo in izmenjujemo. Ta poezija ranjenih, a hkrati božansko navdahnjenih besed je daleč od osebnega prigodništva in lahkotnega poigravanja z že uporabljenimi slogovnimi prijemi. Zato lahko pesnica v pesmi z naslovom *Ni* zapiše: *Naposled se je zgodilo: / da se besede zapisujejo neprekinjeno*. Tok besed, ki se, po pesnični volji, oblikuje v pomenske nize, vsak od njih pa nosi del sporočila, strnjenega okoli jedra pesmi, nas vodi proti novim tokovom novih pesmi. Če beremo brez predsodkov, samoomejitev in apriorizmov, ki so posledica šolskih razlag "kaj je poezija", če razumemo poetična sporočila neodvisno od njihovih zgodovinskih in socialnih determinant (le-te obstajajo, o tem ni dvoma, a jih prava poezija lahko preseže (mora preseči!) in stopi v prostor višjega zavedanja), potem se nam zbirka Neže Zajc *Ime gore* kot celota razkrije v nenehnem prehajanju drobnih delcev, drobcev, odkruškov, skritih v besedi, dveh ali v kratkem verzu, v večje pomenske celote. Po drugi strani

pa te večje pomenske celote, ki razvijajo tok zavesti, kakor se je upesnil v nekem trenutku in postal izhodiščna točka razmisleka o bivanju kot dragoceni skrivnosti, znova razpadajo na drobce. To je še posebej izraženo v ciklu “dvanajstih pesnitev” *Ime gore*, kjer pesnica oblikuje svoje izpovedi, svojo zavezanost pesniškemu jeziku, ki je njeno narojeno bistvo, tradicija in nenehno iskanje “drugega”, v različnih jezikih, med drugim v klasični latinščini, ki so jo uporabljali v času pred Kristusom. Njen najgloblji izvor je torej povezan s tisto tradicijo, ki je na temeljih grškega logosa v Rimu ustvarila pogoje za vso poznejšo civilizacijo. Teh dvanajst pesnitev je hkrati ponovitev popotovanja h gori, kakor ga lahko spremljamo in doživljamo v prvem, kardinalnem ciklu *Mrtvice*, a je tudi njegov komentar, ki temelji na dveh opornih točkah. Prva je pesničina erudicija, njen pogled v zakladnico svetovne literature in poezije, druga je izročilo, ki sega ne samo k Danetu Zajcu, ampak k vsem usodnim trenutkom našega kolektivnega spomina. To dvojno izhodišče je morda najbolj presunljivo ubesedeno v *Osmih pesmih, posvečenih Danetu Zajcu*, ki so nastale v treh oktobrskih dneh leta 2007 (26.–28. 10. 2007). To ni samo *hommage* pesniku, ki je, po Edvardu Kocbeku, dvignil raven slovenske poezije na nivo, ki doslej še ni bil presežen, ki je izrekel usodne besede, katerih zaveza je še vedno naš najdragocenejši dar, ampak do skrajnih meja jezikovnih možnosti priveden dvogovor ne samo z mrtvim pesnikom, ampak predvsem z njegovo poezijo:

*Si iztrgal postave mrtvim,
da si se naučil izgovarjati vase
moleče izničevanje zaklenjenosti
v vsepričujočo zakletev,
ki si jo slišal in videl le sam
z zakletvijo iz srca
iz nejenjanja neutemeljenega kljubovanja
slišnemu in videnemu zunaj.*

Ta dvogovor ni zaznamoval samo teh osmih pesmi, ampak se pojavlja povsod tam, kjer se pesmi iz zbirke na kakršen koli način (kot citat, asociacija ali metaforična nadgraditev) dotikajo drugih poezij, ustvarjajo z njimi sozvočja, iščejo sorodnosti in podobnosti, da bi se lahko znova vrnilo k svojim začetkom, koreninam in pomenskim jedrom. Obenem je ta poezija tudi zavezana metafizičnim razsežnostim bivanja, odziva se na človekovo iskanje Absolutnega, kot v pesmi *Drugi konec*, posebej v verzih *Ker je začetek obstajanja / brez slehernega zasnutja / zgolj v ljubezni do Boga. //*

In iskanje, nenehno, strastno iskanje značilno zarisuje podobo pesničinega približevanja Gori, tej makrometafori zbirke, a ne samo zbirke, ampak vsega snovnega in nesnovnega, kar je humus za pesniške besede, uporabljene v posameznih pesmih. Je Gora "tisto" absolutno (ne)dosežno, iz zastrtih pomenov, ki prihajajo v pesničin dom iz daljnih časov in dežel, od tistih, ki so nekdanj nekje izgovarjali enake besede, upali na podobne načine, iskali z isto strastjo? Je Gora zgolj podoba, ki se ne more in ne sme u-res-ničiti skozi polzenje besed, saj mora ostati nedosežna, a vendar vedno prisotna kot navdih in zaveza? Vsaka pesem, s katero se pesnica približuje Gori, je del tega "načrta", ki se v svoji poetični nesnovnosti razkriva bralčevi zavesti kot nagovor, pesničino zrenje, njeno ekstatično zarotovanje fizične in metafizične nesnovne snovi:

*Si le prihajanje v snov
nebeško voljo
maternico službe
vedno Božje
kajti poezije.*

Pesem, iz katere so vzeti verzi, je naslovljena *Predprag*. Pesnica imenuje tisto, kar "je" pred "tistim", ki označuje črto vstopa v prostor, prehod iz neomejenosti v zamejenost, iz množice možnosti v izbiro ene same. "Predprag" je torej napoved odločitve za prestop, je tudi napoved poti, ki je iskanje in zapis tega iskanja. Pesnica pogosto uporablja besede, ki niso vzete iz vsakdanjega besednjaka, tudi tistega "obogatnega", ki ga uporabljajo pesniki, ne. Ko išče besede za svoja sporočila, se zaveda svoje samote, ki ni nič strašnega, saj se v njej lahko rojevajo podobe, ki bi drugače izginile v množici drugih, nepomembnih, znanih, izrabljenih in zlorabljenih. Besede, ki morajo biti "sveže", prireja svojim trenutnim čustvenim in razumskim stanjem, išče take, ki so najustreznejši "odtis" teh stanj. S svojimi pesemskimi nizi ustvarja tako vizualne in zvočne kot pomenske in estetske učinke, ki bralca vodijo stran od konvencionalnega in preizkušnega "razumevanja" prebranega. Ko nas sooča s svojimi podobami, s svojimi metaforičnimi strukturami, ki povezujejo njene izkušnje, njena spoznanja, spomine s podobami, ki so vgrajene v temeljna sporočila civilizacije, ki ji pripadamo, se odpira prav tistemu, kar je v drugih govoricah spregledano ali česar te govorice ne znajo izpostaviti kot *razumetja nedotakljivosti* (pesem *Florentinski mir*). Nedotakljivost je drugo ime za še-ne-dorečeno, ki je, tako nam sporočajo tudi mnoge druge pesmi Neže Zajc, vgrajeno v srčiko pesničine

poezije. Ta poezija ne raste iz (post)romantičnega prepričanja v popolno genialnost pesnika kot vatesa, ampak oblikuje svoj poetični *credo* iz vere v bitje nepopolno (pesem *Florentinski mir*), ki lahko v duhu obiskuje kraje in pokrajine, v katerih se je oblikovala civilizacija in njena pesniška govorica, kakor tudi nagovarja pesnike in pisatelje, s katerimi se je srečala kot bralka ali raziskovalka njihovih stvaritev. Prav dejstvo, da se pesnica zaveda svojega "mejnega" položaja ("predprag"), da zna oceniti razmerja med tistim, kar je njeno védenje, kar je njen emocionalni naboj na eni strani, in pesniško dediščino v vsej njeni raznovrstnosti, nemara tudi protislovnosti na drugi (potrebna bi bila posebna študija, da bi raziskala vse reference, ki se pojavljajo v tej zbirki, njihova medsebojna razmerja in pesničnin odnos do vsake od referenc posebej), določa globino in presunljivost njenih pesmi. A zaveda se še nečesa, kar je upesnila v verzih pesmi *V očeh pesek bel: Ker je sedanost vedno gluha / za obstajanje vezi / med človekom in Bogom*, je njeno iskanje teh vezi, njeno prepričanje, da je treba te vezi vnovič vzpostaviti, ustvariti z besedami harmonijo, ki jo je porušila racionalistična evropska misel ob koncu 18. stoletja. Smisel poezije je v preseganju lažne vere v vse-splošni triumf razuma nad čustvi in njihovo metafizično podlago, ki jo razum dojema kot nekaj nezanesljivega in empirično nepreverljivega. Zato je tudi poezija v tej optiki zgolj ustvarjanje lepega, a hkrati nekoristnega poimenovanja človekovega položaja v svetu in zgodovini.

Ime gore je nenehno in strastno zanikanje tako pojmovanega razmerja med človekom, ki izbira svojo usodo tako, da jo postavlja v nove okvire *osamosvojene pesmi* (*V očeh pesek bel*), in besedami, zaradi katerih je njegovo življenje dragocenejše od samo bivanja, ki ne zmore v sebi oblikovati zavesti, kaj to bivanje je, kdo ga usmerja in kam je obrnjen človekov pogled: ne v zemljo, ampak v transcendentno nebo, ki se pne visoko nad njim, od nekdanj za vedno. In to je pot na Goro, ki je Gora od nekdanj, za vedno.